

Αγιάσος (μια ματιά στην ιστορία της)

Η κωμόπολη της Αγιάσου χτίστηκε μετά την άλωση της Λέσβου από τους Τούρκους. Η ιστορία της κινείται παράλληλα με την ιστορία της «Παναγίας», της εκκλησίας της Αγιάσου.

Η ιστορία αρχίζει με την άφιξη (ίσως το 803 μ. Χ.) στο νησί της Λέσβου, κατά την περίοδο της εικονομαχίας, ενός αυτοεξόριστου μοναχού με το όνομα Αγάθων, ο οποίος έφερε μαζί του μια αρχαία βυζαντινή εικόνα της Παναγίας με την επιγραφή «Μήτηρ Θεού Αγία Σιών», καθώς και άλλα κειμήλια και στην προσπάθειά του να τα διασώσει από το μένος των εικονομάχων κατέφυγε στο εικονόφιλο νησί της Λέσβου. Από το φόβο των πειρατών κατέφυγε στο εσωτερικό του νησιού και διάλεξε μια δασωμένη έρημη περιοχή, όπου σήμερα βρίσκεται το παρεκκλήσι της Ζωοδόχου Πηγής και τότε λεγόταν «Καρυές». Εκεί ο Αγάθων ασκήτεψε και έκρυψε τα ιερά κειμήλια. Πολλοί ευσεβείς άνθρωποι έρχονταν κοντά στον Αγάθωνα, προσκυνούσαν τα ιερά κειμήλια και κάποιοι από αυτούς ασκήτεψαν μαζί του και έχτισαν ένα μικρό μοναστήρι. Ο Αγάθων πέθανε το 830 μ. Χ. και τάφηκε λίγο πιο πέρα από το μοναστήρι, στη θέση που βρίσκεται σήμερα ο ναός της Παναγίας. Μετά τη λήξη της εικονομαχίας (842 μ. Χ.) η λατρεία της εικόνας γινόταν πλέον φανερά και το 1170 οι καλόγεροι από την Καρυά αποφάσισαν να χτίσουν την εκκλησία της Παναγίας, στη θέση που βρίσκεται σήμερα, προς τιμήν του Αγάθωνα, που είχε ταφεί εκεί.

Στην περιοχή αυτή κάτω από τον Όλυμπο υπήρχαν δύο μικροί συνοικισμοί. Η Πενθίλη, που βρισκόταν εκεί που σήμερα είναι το Σανατόριο, και η Καρίνη, που ήταν στο ίδιο μέρος με σημερινό γραφικό τοπίο. Στην περιοχή γύρω από την εκκλησία συστάθηκε ένας νέος οικισμός με το όνομα Αγία Σιών, ο οποίος με το πέρασμα του χρόνου διαμορφώθηκε σε αξιόλογη περιοχή. Αρκετοί από τους κατοίκους των δυο παραπάνω οικισμών (Πενθίλης και Καρίνης) αποφάσισαν να εγκατασταθούν γύρω από το ναό της Παναγίας. Το χωριό πήρε την ονομασία του από την εικόνα της «Αγίας Σιών», που υπήρχε μέσα στην εκκλησία. Με τη μεταφορά της εικόνας της Παναγίας η Αγιάσος έγινε τόπος έλξης και για πολλούς πιστούς και έτσι γεννήθηκε η ανάγκη για την παραγωγή πηλινών αντικειμένων με σκοπό την κάλυψη των αναγκών των πιστών και τη μεταφορά του αγιάσματος που ανέβλυζε στην περιοχή. Εκεί έχει τις ρίζες της η ανάπτυξη και η μετέπειτα άνθιση της κεραμικής στην Αγιάσο, τέχνη που συνεχίζει να ανθεί μέχρι τις μέρες μας.

Η εκκλησία κατά την περίοδο της υποδούλωσης στους Τούρκους υπήρξε χώρος φύλαξης και προστασίας ολόκληρων οικογενειών.

Το 1701, με βάση το σουλτανικό φερμάνι που εκδόθηκε μετά από εισήγηση του Τούρκου τοπικού διοικητή που θεραπεύτηκε χάρη στη θαυματουργή εικόνα, η Αγιάσος απαλλάχθηκε από την καταβολή φόρων. Η κατοχύρωση αυτού του δικαιώματος ήταν άλλωστε και η αιτία, που τόσοι κάτοικοι από τις γύρω περιοχές συρρέανε στην Αγιάσο. Λίγα χρόνια μετά, περίπου το 1730 η περιοχή της Αγιάσου μετρούσε γύρω στις πεντακόσιες οικογένειες. Το φερμάνι καταργήθηκε το 1783.

Η Αγιάσος είναι κωμόπολη η οποία συνεχίζοντας την παράδοση διατηρεί το τοπικό της χρώμα. Η ζωή της Αγιάσου είναι στενά δεμένη με το προσκύνημα της Παναγίας. Το Δεκαπενταύγουστο που εορτάζει, όλο το χωριό είναι γεμάτο από ντόπιους και ξένους προσκυνητές που έρχονται για τη χάρη της.

Τα σπίτια της Αγιάσου είναι πετρόχτιστα και πυκνοχτισμένα χωρίς μεγάλες αυλές.

Από την πλατεία της Αγοράς όπου βρίσκεται το παραδοσιακό καφενείο «Καφενταρία», τα στενά καλντερίμια μας οδηγούν στις συνοικίες του χωριού στο Σταυρί, στην Μπουτζαλιά, στην Αγριά, στον Απέσο.

Οι Αγιασώτες είναι φιλοπρόοδοι άνθρωποι. Αγαπούν τον τόπο τους, διακρίνονται στις επιστήμες, στις τέχνες και στο λαϊκό πολιτισμό. Εκμεταλλεύτηκαν την πρώτη ύλη το ξύλο και το χρώμα που απλόχερα τους δίνει η φύση. Τα ξυλόγλυπτα και τα κεραμικά τους ταξιδεύουν και έξω από τα σύνορα της πατρίδας μας.

Το Αναγνωστήριο της Αγιάσου είναι το καμάρι και το καύχημά τους. Από το 1894 που ιδρύθηκε μέχρι σήμερα, αν εξαιρέσει κανείς τα χρόνια της Κατοχής, υπηρετεί όλα τα είδη του πολιτισμού.

Πάρα πολλοί άνθρωποι των Γραμμάτων και των Τεχνών έχουν επισκεφτεί το Αναγνωστήριο και έχουν θαυμάσει το πλούσιο αρχαιολογικό υλικό που έχει, αλλά και τη μεγάλη του προσφορά.

Η Αγιάσος εκτός από την Παναγία, τον Όλυμπο και το Αναγνωστήριο είναι ακόμα γνωστή για τις υπαίθριες καρναβαλικές εκδηλώσεις που γίνονται την Καθαρά Δευτέρα. Είναι το γνωστότερο καρναβάλι της Λέσβου. Διοργανώνεται κάθε χρόνο από τους τοπικούς φορείς. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του είναι οι τολμηρές παρλάτες σε δεκαπεντασύλλαβο στίχο και στην αγιασώτικη ντοπιολαλιά,

εμπνευσμένες από την επικαιρότητα, κοινωνική και πολιτική, με καυστική σάτιρα και με έντονα διονυσιακά στοιχεία και εντυπωσιακά ογκώδη σκηνικά.

Αξιοθέατα

- **Η Εκκλησία της Παναγίας** (Βρεφοκρατούσα) είναι η ψυχή της Αγιάσου καθώς και πόλος έλξης χιλιάδων επισκεπτών. Είναι τρίκλιτη βασιλική με ψηλούς τοίχους στον περίγυρο. Η εικόνα στο μπροστινό τέμπλο είναι του 4ου αιώνα μ.Χ. Από πάνω είναι τοποθετημένο πιστό αντίγραφο του 12; αιώνα μ.Χ. καλυμμένο με ασημένιο επίχρυσο φύλλο. Κάθε χρόνο την παραμονή της γιορτής της Παναγίας (14 προς 15 Αυγούστου) χιλιάδες προσκυνητές από όλη τη Λέσβο συρρέουν με τα πόδια στην Αγιάσο για να τιμήσουν τη χαρη της και να προσκυνήσουν τη θαυματουργή εικόνα . Το έθιμο έχει γιγαντωθεί τα τελευταία χρόνια με αποτέλεσμα οι δρόμοι, να πλημμυρίζουν από προσκυνητές, που όλη τη νύχτα φθάνουν στην κωμόπολη.
- **Λαογραφικό Μουσείο.** Λειτουργεί στον αύλειο χώρο της εκκλησίας και παριστάνει ένα παραδοσιακό Αγιασώτικο σπίτι. Περιέχει έργα λαϊκής τέχνης μεγάλης αξίας τόσο από οικονομικής, αλλά και πολιτιστικής πλευράς, όπως κεντήματα, υφαντά, καρφίτσες, νομίσματα και αντικείμενα από δωρεές πιστών.
- **Εκκλησιαστικό Μουσείο.** Λειτουργεί στον περίβολο του Ναού. Στο χώρο του εκτίθενται ο τίμιος Σταυρός με το τίμιο ξύλο, τα ιερά λείψανα των αγίων, τα ιερά σκεύη, το χρυσό επιτραχήλιο, ο κεντητός επιτάφιος της Παναγίας και άλλα.
- **Κήπος της Παναγίας.** Μία περιοχή γεμάτη δένδρα και δροσιά, όπου βρίσκεται ένας τεράστιος πλάτανος ηλικίας 600 ετών με θέα όλο το χωριό της Αγιάσου.
- **Πλατεία της Αγοράς** με τα παραδοσιακά καφενεία, αλλά και παραδοσιακά μαγαζιά και φούρνους.
- Το **Καστέλι.** Βρίσκεται σε ύψος 600 μέτρων μέσα σε πλούσια πευκώδη βλάστηση. Εκεί βρίσκεται το εκκλησάκι του Ταξιάρχη με κατάλοιπα Μεσαιωνικής οχύρωσης.
- Ο **Καστανιώνας.** Αλπικό τοπίο με καστανιές σε περιοχή έξω από την Αγιάσο.

- **Ο Όλυμπος**, με υψόμετρο 980μ., προσφέρει καταπληκτική θέα σε όλο το νησί.

(Όσα ακολουθούν προέρχονται από το βιβλίο **Αγιάσος: Ο Τόπος- Οι άνθρωποι**, εκδόσεις Δήμος Αγιάσου και κείμενα του Βασίλη Κωμαΐτη.)

Δομημένο περιβάλλον

Πολεοδομία- Ρυμοτομία

Η διαρρύθμιση του χώρου, όπου χτίστηκε η Αγιάσος, δεν διέπεται από πολεοδομικούς κανόνες. Ρυθμίστηκε με βάση τα σταθερά γεωφυσικά χαρακτηριστικά, που είχε εξαρχής ο χώρος αυτός και προσαρμόστηκε στις πρακτικές ανάγκες των ανθρώπων, που τον πρωτοκατοίκησαν. Άλλωστε δεν ευνοούσε την εφαρμογή και την υλοποίηση ενός μελετημένου ρυμοτομικού σχεδίου με τη χάραξη δρόμων και πλατειών. Αξιοποιήθηκε όμως με τον καλύτερο τρόπο από τους ανθρώπους, που εγκαταστάθηκαν και έζησαν σ' αυτόν, πριν από δέκα και πλέον αιώνες. Οι άνθρωποι αυτοί δημιούργησαν αρχικά ένα οικοδομικό συγκρότημα, που πρόβαλε τις αισθητικές αντιλήψεις της εποχής τους και σ' αυτές τις αντιλήψεις προσαρμόστηκαν και οι μετέπειτα γενιές.

Ο οικισμός μοιάζει με μεγάλη λεκάνη, που στον πυθμένα της βρίσκεται η Εκκλησία της Παναγίας και η κεντρική αγορά. Αναπτύσσεται περιμετρικά, σχηματίζοντας τα τοιχώματα της φυσικής αυτής λεκάνης. Υπάρχει μία κύρια έξοδος προς τη νότια πλευρά του, μέσω της οποίας η Αγιάσος επικοινωνεί με άλλα χωριά και με την πρωτεύουσα του νησιού. Μία άλλη κύρια έξοδος βρίσκεται στα βόρεια του οικισμού. Η έξοδος αυτή έχει διπλή κατεύθυνση. Η μία, που είναι αμαξιτή οδός, αγκαλιάζει την ευρύτερη περιοχή και ενώνει την Αγιάσο με τα χωριά του Πλωμαρίου. Η άλλη, που είναι στρωμένη με πέτρα και προσβάσιμη μόνο σε πεζούς και σε υποζύγια, χάνεται μέσα στον ελαιώνα και οδηγεί στον Ασώματο και στην Καρίνη.

Ένας κεντρικός άξονας, που αρχίζει από τη θέση «Περασιά» και καταλήγει στη θέση Σταυρί, χωρίζει τον οικισμό σε δύο μέρη, το ανατολικό και το δυτικό. Εκατέρωθεν αυτού του κεντρικού άξονα βρίσκονται δευτερεύοντες δρόμοι, κάποιοι από αυτούς παράλληλοι, οι περισσότεροι κάθετοι στις γύρω υψομετρικές καμπύλες. Είναι στενοί, χωρίς πεζοδρόμια στρωμένοι με άσπρη πέτρα, που λέγεται «ντουσεμές» ή με πέτρες χρώματος κεραμιδιού.. Πολλοί από αυτούς καταλήγουν σε αδιέξοδο (σοκάκια).

Λόγω της απότομης κλίσης του εδάφους, τα σπίτια έχουν στενό μέτωπο και μόνο προς την περιοχή «Καμπούδι», όπου το έδαφος είναι επίπεδο, υπάρχουν και κτίσματα με μεγάλη πρόσοψη (βιομηχανικά κτήρια και αποθήκες).

Χαρακτηριστικό των σπιτιών είναι ότι το ένα ακουμπάει στο διπλανό του και τα ψηλότερα φαίνονται σαν να είναι σκαρφαλωμένα στις πλάτες των άλλων, που βρίσκονται σε πιο χαμηλό επίπεδο! Οι αυλές και οι ακάλυπτοι χώροι σπανίζουν.

Κοινωνικές εκδηλώσεις • Εμποροπανηγύρεις

Η γιορτή του Κάστανου. Στη διάρκεια της Κατοχής, λέγανε οι παλιότεροι το κάστανο έσωσε πολλούς και πολλές από την πείνα, γιατί αναπλήρωσε με τον καλύτερο τρόπο την έλλειψη σιταριού, που την αισθάνθηκαν και οι Αγιασώτες. Η παραγωγή καστώνων εκείνη την εποχή ήταν μεγάλη. Δεκάδες χιλιάδες τόνων του προϊόντος ταξίδευαν και έξω από το νησί. Σήμερα η παραγωγή έχει μειωθεί κατά πολύ, γιατί έλειψαν τα χέρια, που θα φροντίσουν τον Καστανιώνα, που ήδη έχει γεράσει κι αυτός.

Τα τελευταία χρόνια και στα μέσα του Νοέμβρη γίνεται στην Αγιάσο η γιορτή του κάστανου. Στην πλατεία της Αγοράς στήνονται οι φουφούδες, που προσφέρουν στους επισκέπτες ψημένα κάστανα. Μπορεί κανείς να βρει ψωμί, γλυκό του κουταλιού, άλλα γλυκίσματα ακόμα και κεφτέδες από κάστανα.

Σε άλλο σημείο της Αγοράς βλέπει ξύλο καστανιάς ακατέργαστο, έπιπλα από καστανιά και φυσικά φρέσκα κάστανα σε σωρούς, για να αγοράσει. Όσοι επιθυμούν, μπορούν να ακολουθήσουν την ομάδα των φίλων της ορειβασίας, που επιχειρεί μία μικρή εκδρομή μέσα στον καστανιώνα, ακολουθώντας τους αγροτικούς δρόμους και τα μονοπάτια.

Γιορτή του κερασιού. Μέσα στο καλοκαίρι γίνεται η γιορτή του κερασιού, που συγκεντρώνει πολλούς επισκέπτες, λάτρεις του ορεινού τουρισμού. Στο χωριό και στα περιβόλια λίγο έξω από αυτό, βλέπουμε κατάφορτες κερασιές από λογής λογής κεράσια που προκαλούν τις αισθήσεις. Στους δρόμους περιφέρονται γαϊδουράκια φορτωμένα καφάσια γεμάτα με κεράσια. Ακολουθούν παιδιά με τοπικές ενδυμασίες και το συγκρότημα των μουσικών της Αγιάσου, που παίζουν παραδοσιακά τραγούδια. Επίκεντρο της εκδήλωσης είναι η αγορά του χωριού, όπου έχουν στηθεί από νωρίς οι πάγκοι και οι προσφέρονται γλυκό του κουταλιού και άλλα εδέσματα με κύριο υλικό τα κεράσια.

Το έθιμο του άγιστρου και του κλήδονα. Πρόκειται για το έθιμο, που τα τελευταία χρόνια αναβιώνει στην Αγιάσο στις 24 Ιουνίου, ημέρα του Αγίου Ιωάννη, στην πλατεία της Αγοράς. Είναι ένα είδος λαϊκής μαντείας σχετικά με την τύχη και τον έρωτα των νεαρών κυρίως κοριτσιών.

*Σήμερα είνη τ' ηλιουτροπιού
τ' Αγιού Γιαννιού η χάρη κι όποια είνη καλουρίζικη
να έρθει να του πάρει.*

Συχνά πλεονάσει η περιπαιχτική διάθεση του πρωταγωνιστή, που εφευρίσκει τετράστιχα με σατιρικό περιεχόμενο, για να κοροϊδέψει το νεαρό αγόρι ή τη νεαρή κοπέλα ή κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα, για να προκαλέσει το γέλιο στους παρευρισκόμενους. Η εκδήλωση πλαισιώνεται με μουσικές και χορευτικές εκδηλώσεις με την επιμέλεια του Αναγνώστηριου.